

IN 1340 WERD TE GENT EEN ENGELSE PRINS GEBOREN

JOHN OF GAUNT, PETEKIND VAN JAKOB VAN ARTEVELDE

Dit artikel schreef Pierre Kluykens meer dan een halve eeuw geleden.

In de politieke loopbaan van Jakob van Artevelde staat 1340 met gouden letters gedrukt: het is het jaar van de beslissende overwinning van zijn pro-Engelse politiek, het jaar dat hij zijn macht en heerschappij over de Vlaamse steden verstevigt, het jaar ook van de grootste eerbewijzen die hem, burger en poorter van Gent, als aan een koning te beurt vallen.

Het is waarschijnlijk aan dit uitzonderlijk jaar in zijn carrière dat Emile Verhaeren dacht toen hij schreef:

“Artevelde fut roi”

“Roi sans titre, mais roi quand même”!

Niet Lodewijk van Nevers maar de Gentse hoofdman zal voortaan de politiek van het graafschap oriënteren en meteen beslissen over de zegepraal van Frankrijk of van Engeland. Wie hem in zijn kamp kan krijgen, neemt automatisch een optie op de overwinning. Het is Artevelde die een van de eerste, een van de meest spectaculaire bladzijden uit de Honderdjarige Oorlog zal schrijven; het is Artevelde die Vlaanderen zal losrukken van Filips van Valois, Gent en de andere Vlaamse steden neutraal zal verklaren en ze eindelijk, wanneer de tijd gekomen is en de gemoederen rijp zijn, aan de zijde van de Engelse koning, Edward III, zal scharen.

Hij deed het niet uit haat tegen een monarch, daarvoor hield hij het hoofd koel, ook niet uit demagogie of om een politiek avontuur te wagen, zelfs niet uit eigen belang, zoals men het te dikwijls heeft voorgehouden, maar enkel en alleen omdat hij had ingezien en begrepen dat een Fransgezinde politiek, op dat cruciaal moment, Vlaanderen en de Vlaamse lakennijverheid fataal zou worden.

Jakob van Artevelde, en dat moeten alle geschiedschrijvers, zelfs zijn afbrekers toegeven, heeft uit zijn neutraliteitspolitiek het maximum kunnen halen: hij heeft een einde gesteld aan de crisis in de wol- en lakennijverheid en meteen ook aan het pauperisme dat onze gewesten teisterde. Hij heeft tegelijk van Edward III en van Filips van Valois belangrijke voordelen en gunsten afgedwongen, doch het spelletje van de onzijdigheid kon niet eeuwig blijven duren: de twee monarchen konden ook nog in de kaarten lezen en op een bepaald ogenblik stond hij voor een niet meer te ontwijken keus: het doorvoeren van een politiek die alles had gegeven en dus van geen enkel praktisch nut meer was, of met Edward III een bondgenootschap aangaan, waaraan wellicht gevaren waren verbonden, maar dat in elk geval nieuwe en spectaculaire voordelen kon bieden voor Vlaanderen in 't algemeen en voor Gent in 't bijzonder. Van Artevelde was de man niet om lang te aarzelen of te vitten: hij koos het bondgenootschap met Engeland, vast besloten het peperduur te doen betalen door Edward o.m. door de teruggave van Waals Vlaanderen en Artesië aan het graafschap, de vrijstelling van belastingen en het toekennen van belangrijke toelagen.

Het eerste uitwendig teken van die nieuwe oriëntering in de Vlaamse politiek was de uitroeping van Edward III van Engeland tot koning van Frankrijk: Vlaanderen was immers vazal van de Franse kroon en derhalve gehoorzaamheid verschuldigd aan Filips van Valois. Van Artevelde wist dat zulks de gevaarlijkst struikelsteen van zijn nieuwe politiek kon worden, want verraad plegen, zelfs tegen iemand die, zoals Filips het land regelrecht naar de afgrond had geleid, stoot de Vlamingen tegen de borst.

Indien Edward III, die in vroegere jaren nog aanspraken op de Franse troon had laten gelden, tot koning van Frankrijk werd uitgeroepen, konden de Vlamingen zonder enig verraad te plegen naar het Engels kamp overlopen. Dit machiavellisme van de Gents ruwaard lijkt ons tegenwoordig vrij simplistisch, maar in de XIVe eeuw was het vast en zeker een vernuftige zet.

Op 26 januari 1340 werd Edward III, op de Vrijdagmarkt te Gent plechtig door de drie grote steden van Vlaanderen, Gent, Ieper en Brugge, als koning van Frankrijk erkend, als de rechtmatige wettelijke opvolger van de Heilige Lodewijk. In alle ernst zwoer hij op de Bijbel, in die nieuwe hoedanigheid, de rechten en de onafhankelijkheid van Vlaanderen te zullen eerbiedigen en

handhaven!

Na die eigenaardige “troonsbestijging” - de titel van koning of koningin van Frankrijk droegen de Engelse vorsten tot in 1837 toen koningin Victoria, hem liet varen - verbleef Edward III nog enkele weken te Gent om met Artevelde en diens raadslieden overleg te plegen en hun aanvalsplan voor te bereiden, waarop hij, op 19 februari naar Engeland inscheepte om er geld en troepen bijeen, te krijgen, onmisbaar om een actie tegen de Franse koning in te zetten. Zijn echtgenote, de beeldmooie Filippina van Henegouwen, die hem twaalf kinderen zou schenken, bleef echter te Gent, onder de hoede en bescherming van Van Artevelde en de nieuwe maar trouwe bondgenoten van de Engelse kroon. De koningin was ten andere in blijde verwachting en had nog moeilijk de zeereis naar Engeland kunnen ondernemen.

Zij nam haar intrek in de St. Baafsabdij met twee harer zonen, Edward, de latere Zwarte Prins, en Lionel, die in 1338 te Antwerpen was geboren.

Edward was amper een paar weken afgereisd toen Filippina, in de maand maart, het leven schonk aan een mooie jongen, “a lovely and lively boy”, Jan, in de geschiedenis bekend gebleven als John of Ghent of John of Gaunt, hertog van Lancaster en stichter van het Huis van die naam.

Kinderen worden maar zelden in een abdij geboren en vooral dan het kind van een Engelse koning, tegelijk, althans voor de Engelsen en Vlamingen, koning van Frankrijk.

Men kan zich dan ook gemakkelijk de vreugde indenken van onze voorouders wanneer zij de geboorte van de jonge prins vernamen, temeer daar Filippine zeer populair was en vriendschapsbetrekkingen met heel wat mensen uit de stad had aangeknoopt, “lords, ladyes and damoselles” zoals de kroniekschrijvers het ons verhalen.

Doch de vreugde en fierheid van onze voorouders kende geen grenzen meer wanneer bekend gemaakt werd dat Edward III en Filippina, Jakob van Artevelde gevraagd hadden peter van de jonge prins te willen zijn.

Zoiets was nog nimmer voorgevallen en zal wellicht ook een unicum in de geschiedenis van onze stad blijven.

Tegenover Artevelde was het ‘n gebaar van dankbaarheid, een symbolische geste welke het belang van het Vlaamse bondgenootschap onderlijnde, de erkenning ook van de betekenis en de waarde van het gezag en de macht welke hij in Vlaanderen, in de plaats van de gevluchte graaf uitoefende.

Kort daarop scheepte Edward in met een indrukwekkende vloot van 200 schepen. Een zeegevecht met de Fransen greep in de wateren voor Sluis plaats en eindigde op een verpletterende nederlaag van de Fransen.

Edward III en zijn gevolg, waaronder zijn achtjarig dochtertje Isabella dat hij uit Engeland met zich genomen had, begaven zich daags na de overwinning

op bedevaart naar Aardenburg en trokken van daar uit naar Gent waar zij door de koningin en de Gentenaren triomfantelijk werden onthaald.

Enkele dagen later, op 18 juli 1340, bracht Catharina De Coster, de vrouw van Jakob van Artevelde een zoon ter wereld. Als om de kroon op het Vlaams-Engels bondgenootschap te spannen, aanvaardde koningin Filippine meter te worden van het kind, dat Filips werd genoemd naar de naam van de Engelse vorstin, die het boven de doopvont hield.

Van Artevelde zag aldus in enkele maanden zijn stoutste verwachtingen in vervulling gaan, de hoogste eerbewijzen hem te beurt vallen: hij was de politieke en militaire leider van Vlaanderen geworden, had een koning van Frankrijk « gemaakt », was peter ven een koningskind en zijn eigen zoon had een koningin tot meter gekregen. Niemand had, en zeker niet de Gentse Ruwaard, kunnen vermoeden dat dit hoogtepunt in zijn carrière zo dicht bij zijn val stond en dat de hoofdman, de afgod van het volk, enkele jaren later in 1345, met de bijl zou worden afgemaakt en dat zijn zoon, die door een koningin in de armen werd gedragen, op amper 42-jarige ouderdom, in het bloedbad van Westrozebeke een verschrikkelijke dood zou vinden.

John of Gaunt zelf kende een avontuurlijk bestaan: samen met zijn vader nam hij, nog heel jong, aan talrijke veldtochten deel. Driemaal trad hij in het huwelijk, voerde op zeker ogenblik het gezag uit in Engeland, had voortdurend met tegenstrevers en opstanden af te rekenen en stierf in 1399 na een leven waarvan enkel de allereerste jeugdijaren en de twee laatste jaren rustig en vredig waren verlopen.

Het is weinig gekend dat zich om zijn geboorte een legende heeft gesponnen die op geen enkele grond berust maar die nochtans, zoals vele legenden in de Middeleeuwen, ingang vond bij het lichtgelovig volk.

B.C. Hardy heeft ze ons verteld in zijn werk “Philippe of Hainault and her Times” dat in 1910 te Londen verscheen. Volgens die legende zou Filippine op haar sterfbed aan de bisschop van Winchester hebben bekend dat John of Gaunt noch haar zoon, noch die van Edward III geweest was, daar zij in de St. Baafsabdij te Gent een dochter ter wereld bracht die na enkele dagen stierf. Zij zou dan de zoon van een Vlaamse poorter als haar zoon hebben laten doorgaan doch zij gelastte de bisschop dit bekend te maken, indien er ooit gevaar bestond dat het kind geroepen werd om de Engelse troon te bestijgen!

Legende die door politieke beweegredenen werd geïnspireerd maar die volledig uit de lucht gegrepen was, want geen enkel feit heeft ooit enig argument ten gunste van dit fantastisch vertelsel kunnen aanbrengen.

Pierre Kluyskens